

Marik Sándor

Vállalva és visszaneézve

Nem lehet könnyű ma egy, a közéletet másfél évtizede elhagyó politikusnak. Az egyik oldalon szeretnék már őt és társait a történelmi sülyesztőben látni, mások szerint viszont kár lenne veszni hagyni az értékes tapasztalatokat. Felemás helyzet: Berecz János egykori vezetőtársai közül többen ma is aktív szereplők a politikában, mások visszavonultak, sőt vannak, akik teljesen elzárkóznak a nyilvánosságtól. Az idén 75. évébe lépő Berecz János helyzete sajátos: 1989-91-ben még vezető szerepet vállalt az újrászervezett MSZMP-ben (a KB tagja), aztán teljesen visszavonult a politikától, a gazdasági életben próbálkozott, majd egyre inkább a család felé fordult, mignem 2003-ban írásaival ismét a nyilvánosság elé lépett. Új kötete (*Visszaneézve*) alig egy esztendővel követte az előzőt (*Vállalom*). Könyveiben a Kádár-korszak politikai kulisszái mögé enged betekintést. Általa „az átkost” árnyaltabban ismerhetjük meg. A *Vállalom*hoz előszót író Horn Gyula ennél markánsabban fogalmaz: a Berecz János „művében foglaltak tételes cáfolatát jelentik annak a történelemhamisításnak, amely olyannyira divatos a mai Magyarországon.”

A szerzőnek nem újdonság a könyvbemutató: most megjelent munkái – ha csak a fontosabbakat tekintjük – a 9. és a 10. sorszámot viselhetnék. Ezek meglehetősen eltérnek a korábbiaktól. Az 1969-1988 közöttiek főleg elméleti munkák voltak, az újak a visszaemlékezések közé sorolhatók. A szerző a rendszerváltozás

után másfél évtizedig nem publikált, mi több: a nagyobb nyilvánosság előtt alig lehetett hallani róla. E másfél évtized alatt lényegében leáldozott a visszaemlékező irodalom csillaga, és már-már arra lehetett gondolni, aligha tartogat meglepetéseket közelmúltunk. Ekkor jelent meg Berecz János *Vállalom* című könyve, amely számára sem remélt sikert hozott: több tízezer példány fogyott el belőle, a meghívások alig értek a szerző naptárába. A nagy érdeklődés talán mégsem volt váratlan, hiszen a Kádár-rendszer emblematis politikusáról van szó, aki évtizedekig kivételes helyzetben – a „tűz közelében” – dolgozott, s nem csak jól ismerte, hanem alakította is közelmúltunkat. Mindezek mellett változatos, érdekes életpályát futott be, a kor szinte minden jelentős politikusával személyesen találkozott Mitterrandtól, Olof Palmétől Gorbacsovig, Fidel Castrótól, Pham Van Dongtól Jaruzelskiig. Legutóbbi kötetének születése sem mindennapi: Berecz János felesége nem régen megtalált egy, legalább negyed századdal korábban lezárt, akkurátusan elkészített csomagot – személyes leveleket, fényképeket és más dokumentumokat –, amelyeket sok évvel korábban a politikus első felesége, Berecz Annamária tett el (ő 1985-ben gépkocsibaleset áldozata lett). Sáfár Anikó nemhogy bosszús lett volna férje máshoz írott szerelmes levelei láttán, hanem arra ösztönözte, hogy szerkesszen a dokumentumokból még a rendszerváltásról szóló tervezett

könyve megírása előtt – soron kívül – egy kötetet.

Szabolcsban és Zemplénben Berecz Jánost feltehetően másképpen olvassák, mint másutt az országban. Közismert a politikus kötődése Ibrányhoz, szülőföldjéhez. Akkor sem szakadt meg kapcsolata a szűkebb pátriával, amikor az ország legfontosabb vezetői közé tartozott, s ma is gyakran haza jár, segít földijeinek. (Ezt a kitartó kötődést 2003-ban díszpolgári címmel honorálta a város képviselőtestülete. Ellenzavazat nélkül.)

Ugyancsak ismert, hogy Berecz János gimnáziumi tanulmányait a Sárospataki Református Kollégiumban végezte, majd az utolsó évre Sátoraljaújhelybe ment át, és ott érettségizett.

A *Vállalom* című kötet első fejezetei a családi háttérrel vázolják, egyben magyarázatot adnak a szerző ellenfelei által is elismert személyes tulajdonságaira, igazságszeretetére, következetességére, baloldaliságára.

A szegény családból jövő, feltörekvő fiatalember csak a tanulás és az önképzés gyötrelmes útján emelkedhetett az ország vezető személyiségei közé. A könyv családi vonatkozásai végig szeretetteljes melegséget árasztanak, sokat megtanulhatunk Ibrányról és környékéről, mégsem ezek a legérdekesebb fejezetek, hanem a politikai témák. Ötvenhat eseményeit például több nézőpontból mutatja be: ahogyan fiatalon megélte, majd tíz esztendő, később pedig három évtized után értékelte, s megismerhetjük mai véleményét is. Mindezek azért különleges olvasmányélmények, mert a szerzőtől eddig e témában csak az *Ellenforradalom tollal és fegyverrel, 1956* című, 1969-ben megjelent könyve (1967-ben moszkvai aspiránsként írt disszertációja) volt közismert. Az MSZP mai szociáldemokrata

útkeresését is jobban megérthetjük Berecz János könyvének elolvasása után. Ez ugyanis harminc éve tartó folyamat, amelynek számottevő részében jelentős szerepet játszott a szerző a magyar külpolitika műhelyében és Kádár János munkatársaként. Főleg a Willy Brandt-tal folytatott megbeszéléseinek összefoglalása érdekes.

Számtalan külföldi utazásáról (köztük néhány fontos küldetéséről) is olvashatunk. Nemcsak politikai csemegéket találunk a könyvben, hanem jó megfigyeléseket is négy földrész országairól.

A Berecz Jánost ismerők számára is meglepetés volt, amikor a vérbeli külügyest 1982-ben a *Népszabadság* főszerkesztőjének nevezték ki. Volt is találgatás: mi ez, parkolópálya, kényszerhelyzet vagy pártvezetői szeszély? Erről is elmondja a véleményét a pályamódosításra kényszerített politikus, aki végül megszerette az újságírói, lapszerkesztői hivatást. Szórakoztatóak a pártállami csúcspolitikusokról írott – itt-ott már a személyes intimitások határát súroló – sorok: mindenekelőtt a Kádár Jánoshoz fűződő szinte bensőséges kapcsolatáról, az Aczél Györggyel megért hadakozásokról szólók, illetve néhány ismert, híres ember jellemzése. A kötet eseménysora 1988-ban Grósz Károly miniszterelnöksége, Berecz János második házasságkötése idején zárul; ekkor a szerző a Politikai Bizottság tagja, a KB ideológiai titkára volt.

A *Visszanézve* című kötet még szubjektívebb, mint az előző. Régi levélrészletek uralják az első fejezetet: Az ifjú sárospataki diák 1948-ban szüleihez írott sorai, amelyekben megvallja, hogy időnként éhes, jól jönne egy kishazai, tavaszrakelle-ne egy rövid vászonnadrág, később pedig (a legációra) egy hosszú, fekete kabát,

aztán némi zsebpénz a tandíj összege mellett. Az 1953-55-ös levélcsozor egy varsói diákkongresszuson megismert francia diáklánnyal folytatott jobbára politikai színezetű, de néha érzelmi húrokat is megpendítő eszmecsere, amelyből egyebekmellettképet kaphatunk az akkori nyugati diákmozgalmakról, a fiatalok vietnami háborút ellenző megmozdulásairól. A legrészletesebb természetesen a diáktársból lett feleséggel, Löwinger Annával (Berecz Annamáriával) folytatott levelezés. 1955 nyarán alig múltak egy hónapos házások, amikor a férj bevonult katonának, s mire hazajött, az ifjú feleség már elutazott egy évre Moszkvába a magyar ifjúsági vezetők kint tanuló csoportjának tolmácsaként. (Nem sokkal később Berecz János még hosszabb ideig volt távol: 1963-66 között aspiránsként tanult a szovjet fővárosban.) Ezek a levelek több dimenziósak: a „cirógatások” mellett alapos közéleti eszmecsere érzékeltetnek két, hasonló érdeklődésű közéleti ember között, részben sorsfordító időkben. (Moszkvában Anna nézi János szemével a szovjet-magyar focimeccset – 1955. szeptember 26; 1:1 –, János pedig elküldi – 1956. június 12. – a legújabb pesti viccet: *„Melyik ország van a legjobban villamosítva? Magyarország. Mert nálunk a legnagyobb a feszültség, legnagyobb az ellenállás, legtöbbet beszélnek a voltról és leginkább tilos a vezetőkhez nyúlni.”*)

Később, moszkvai tanulmányai idején, Hruscsov leváltásáról talán a legtalálóbb és legalaposabb szubjektív magyar beszámolót írta – a feleségének.)

Bizonyos átfedések (vagy inkább kiegészítések) következnek ezután a korábbi és az új kötet külögyes éveiről. Az utolsó két fejezetben (*Barátkozások, barangolások; Szabolcs patriótája*) pedig

olyasmit foglal keretbe a szerző, amiről „anno” talán nem illett volna nyilvánosan beszélnie: miként segített abban, hogy szabolcsi jelölt legyen az első magyar úrhajós, kik voltak művész barátai, mit tett a háttérből Ibrányért, a Sóstói Éremművészeti Alkotótelepért vagy éppen a Száztagú Cigányzenekarért. Berecz János 1985-90 között Szabolcs-Szatmár megye 6. számú, gávavencsellői választókerületének országgyűlési képviselője volt. (Héri Lászlóval történt ketős jelölése után a szavazatok 75,7 százalékával jutott parlamenti mandátumhoz.) Az itt közölt összegzések mutatják: a Politikai Bizottság tagja sem volt könnyű helyzetben, ha segíteni akart szülőföldjének – mert *„a lóláb mégsem lóghatott ki annyira.”*

Berecz János sok képpel és fakszimilével illusztrált két kötete a tudományos értékeléseket kiegészítő történelmi olvasókönyvként is felfogható.

(Berecz János: *Vállalom*, Budapest-Print, 2003; Berecz János: *Visszanézve*, Budapest-Print, 2004)

